

U dodatku (za koji mislim da se neopravdano našao na kraju jer se to poglavlje moglo naći i prije zaključnog) govori se o pričama o zakopanom blagu u suvremenim sredstvima priopćavanja. Tu se nalaze i kazivanja autoričnih prijatelja (pa i priča njezine bake, zabilježena prema sjećanju iz djetinjstva), iskazana tek kao sjećanje na priče koje su nekada čuli u svom kraju, te analiza sadržaja novinskih članaka iz današnjih dana u kojima se pojavljuju senzacionalne priče o otkrivanju blaga. Sva ta kazivanja, koja su samo izvještaji bez pretenzija da budu književnost, govore o privlačnosti i neiscrpivosti teme, ali i poput mosta spajaju današnjicu s davnim vremenima iz kojih su sačuvana prva svjedočanstva o zakopanom blagu.

Na kraju je knjige shematski pregled postupaka aktera priče da se pruži uvid u njihovu rasprostranjenost i učestalost u konkretnim primjerima, a sa željom da se tekst knjige rastereti. U Zbirci priča o zakopanom blagu (prilog II) nalazi se 109 zapisa kazivanja o toj temi. Njihov je izbor reprezentativan, odnosno obuhvaća sve oblike i sadržaje u kojima se javljaju tradicijske predodžbe o zakopanom blagu. Ovim izborom nastojala se predočiti raznolikost bilježenja vjerovanja i pričanja o zakopanom blagu, pa su se u njemu našle i priče u kojima je sačuvan izvoran način kazivanja, ali i primjeri u kojima su evidentne različite intervencije zapisivača. Tako zbirka predstavlja i malu povijest načina bilježenja priča u nas. Cjelokupna dostupna građa navodi se u pregledu citirane literature.

Svojim multidisciplinarnim znanstvenim pristupom temeljenim na bogatoj faktografiji ova vrijedna knjiga jest dobar primjer pristupa folklorističkoj temi, ali istovremeno i zanimljivo štivo za stručnjake, a i za neke potencijalne tragače za blagom.

Ljiljana MARKS

Der grüne Recke. Ungarische Volksmärchen, Herausgegeben von Agnes Kovács, Corvina, Budapest 1986, 217 str.

Posebnu grupu mađarskih (ali i rumunjskih i ruskih) bajki djelomice mitskog oblika autorica naziva "junačkim bajkama". Sam termin junačka bajka nije uvriježen u zapadnoj stručnoj literaturi, ali autorica smatra da je opravdan za veliki dio mađarskih

bajki (motivi tih bajki odgovaraju uglavnom motivima iz međunarodnog kataloga Aarne-Thompsona u poglavljima "Ljudožder (div, zmaj, vrag, duh itd.) je pobijeđen" [AT 300-359] i "Nadnaravna snaga ili znanje" [AT 650-699]). Sadržajno su to čudesne bajke koje se danas vrlo, vrlo rijetko mogu snimiti u svom pravom neposrednom životu; u njima junaci nadljudske snage, koja im je urođena ili su je na bilo koji način dobili, uz pomoć natprirodnih bića izvršavaju gotovo sve zadatke: vraćaju oteta nebeska tijela, princeze, snagom, lukavstvom ili mogućnošću preobrazbe pobjeđuju divove, zmajeve ili razbojнике. Čak i kad su savladani u borbi, vraćaju se u život jači, ljepši i bogatiji čudesnim sposobnostima. Kao plaću za svoja junaštva često dobivaju kraljevu kćer za ženu ili ženu nadnaravnih sposobnosti. Tada za zemlje koje su tlačili zmajevi, divovi ili neka druga onostranska bića počinje nov i sretan život.

Nerijetko se dobiva dojam kao da si narod sam junačkim bajkama objašnjava vlastitu prošlost a i mnogi pripovjedači tih tekstova čvrsto vjeruju da se nekoć to sve zaista tako i dogodilo. Neki istraživači smatraju vjerojatnom vezu između junačkih bajki i junačkih epova, pri čemu je junačka bajka arhaičniji oblik. Osim toga u njoj se javljaju mnogi motivi koji upućuju na prastari sloj mađarskog narodnog vjerovanja, kao što je vjerovanje u "taltoša". Taltoš je dobroćudni čarobnjak iz mađarskih sela, uvijek spreman priskočiti u pomoć. Neki istraživači, a priklanja im se i autorica ove knjige, lik taltoša dovode u vezu sa šamanima, a i brojne motive, pa čak i sadržaje i suštinu bajki interpretiraju i objašnjavaju rezultatima istraživanja šamanizma.

Ova se grupa priča formalno dijeli u dvije grupe: jedna ima strogu zatvorenu kompoziciju i tipičnu strukturu bajke, a druga je s otvorenom konstrukcijom i linearnom kompozicijom pojedinih epizoda: epizode iz bajkovnog svijeta prepleću se s motivima bližim predajama ili vjerovanjima, tako da se slušatelju katkada čini da priča može bilo gdje početi ili završiti, ali i da može beskrajno trajati.

Te se priče gotovo nikada nisu pričale djeci, čak su ih i žene rijetko kazivale, već su bile muški pripovjedački repertoar za vrijeme zajedničkih poslova. Tek su zbirkom za djecu Eleka Bendeka s kraja prošlog stoljeća, u kojoj su donekle obrađene i literarizirane, postale dostupne i u urbanim sredinama i djeci; zbirka je imala i "povratni utjecaj" na selo: sama autorica je prije desetak godina na terenu otkrila da je jedan kazivač pričao priče iz te zbirke za vrijeme posla, a rekao je da ih je pričao i vojnicima u kasarni prije spavanja; jedan ih je Rom pričao i na mađarskom i na romskom, a neki su ih pojednostavili i pričali djeci. Danas se pričaju sve rjeđe, potiskuju ih erotske šaljive priče, anegdote i aktualni politički vicevi.

Osim nekoliko literariziranih, svi su tekstovi u knjizi koju prikazujemo objavljeni točno prema kazivanju (zapisi iz naših dana snimljeni su magnetofonski). Tekstovi su iz Mađarske, Rumunjske i Jugoslavije (Baranja); kazivali su ih Mađari. Na kraju su knjige opširne bilješke o tekstovima, kazivačima i zabilježenim varijantama na mađarskom govornom području, te pregled tipova priča prema katalogu Aarne-Thompsona i djelomice prema Katalogu mađarskih priča (koji je u pripremi).

Ljiljana MARKS

Zbirka predstavlja izbor iz nepregledno velikog korpusa sinhaleške narodne književnosti. Materijal obuhvaća usmeno prenešene oblike narodnih bajki i narodnih pričanja, kanonizirane tekstove povijesnog karaktera (Geschichtsschreibung) kao i pripovijedne oblike narodnog teatra i motive narodnih kultova i ceremonija.

Sinhalešku je književnost nemoguće podijeliti primjenjujući na nju evropski književnoznanstveni aparat. Knjiga zahtijeva podjelu prema kojoj će se jasno prikazati motivi (Erzählmotive) narodne pripovijedne književnosti, tim više što se određeni motivi nalaze i u prozi, lirici, kanoniziranim tekstovima, u komentarima tekstova i u usmenim pripovijednim oblicima. Izborom je građe priređivač i prevodilac Eckard Schlegel pokušao predstaviti onaj materijal u kojemu se ogleda život Sinhaležana. Nije mu bila namjera prikazati sustavno istraživanje sinhaleške književnosti. Dodatna objašnjenja i opaske uz eventualne nejasnoće u tekstu priložene su u dodatku knjige. Bajke su predstavljene onako kako se one na Sri Lanki danas pričaju, način pripovijedanja odstupa od pismom fiksiranih tekstova proze ili poezije iz kojih pripovijedači uglavnom oblikuju motive.

Sinhaležani su stari kulturni narod naseljen na otoku od indoevropskog doseljavanja koje se je zbililo u 5. st. prije Krista.

Jedna od najvažnijih zadaća naroda u nastajanju bilo je razračunavanje s prastanovnicima otoka kao i prilagođavanje njihovoj kulturi uz istovremeno čuvanje vlastitog identiteta. Najbrojniju grupu od pet cejlonskih manjina čine hinduistički Tamili koji su se na otok naselili nešto kasnije, u valu doseljavanja iz južne Indije. Od mnogih južnoindijskih tradicija i vjerovanja na sinhaležane je najviše utjecala tamilka kultura. Tamili spadaju u dravidsku grupu naroda indijskog potkontinenta. Zato bi bajke dravidskih naroda trebale biti sakupljene u jednom posebnom svesku ove edicije.

Sinhaležani su buddhisti Theravāda škole. Buddhizam je prodro na otok u 3. st. prije Krista, a kralj Devānampiyatissa (br. 4, 5) ga je proglasio nacionalnom religijom. Kako je buddhizam gubio na važnosti u Indiji, Sri Lanka je postala središte theravādskog buddhizma u Aziji. Istovremeno je u narodu živjela tzv. narodna religija, vjerovanja u bogove, demone i duhove, koja nije protuslovlila apstraktnom učenju buddhizma. Mnoštvo je bajki oblikovalo svoje motive iz tog bogatog tla narodnih vjerskih predstava. Jedno poglavlje ove knjige (Von Göttern, Geistern und Dämonen) posvećeno je tim oblicima vjerskih predstava, iako i sve druge bajke uvijek nanovo variraju motiv triju svjetova (zemlja, nebo, pakao) koji je karakterističan za narodno vjerovanje. Bogovi, demoni i duhovi uhvaćeni su u vječni krug rađanja i umiranja isto kao i ljudi. Osloboditi se mogu te neumitnosti kruženja pridržavajući se pravog nauka. Zato se motivi

Märchen aus Sri Lanka,
Herausgegeben und übertragen
von Eckard Schlegel, Eugen
Diederich Verlag, Köln 1985,
280 str. (Die Märchen der
Weltliteratur)